Signature and Name of Invigilator

1. (Signature) ______________________

(Name) ______________________

2. (Signature) ______________________

(Name) ______________________

Roll No. | | | | | | | | |

(In figures as per admission card)

Roll No. ______________________

(In words)

Test Booklet No.

J—2508

PAPER—III

SANSKRIT

Time : 2½ hours] **[Maximum Marks : 200**

Number of Pages in this Booklet : **40** Number of Questions in this Booklet : **26**

Instructions for the Candidates

1. Write your roll number in the space provided on the top of this page.
2. Answers to short answer/essay type questions are to be given in the space provided below each question or after the questions in the Test Booklet itself.

   No Additional Sheets are to be used.
3. At the commencement of examination, the question booklet will be given to you. In the first 5 minutes, you are requested to open the booklet and compulsorily examine it as below :
   (i) To have access to the Test Booklet, tear off the paper seal on the edge of this cover page. Do not accept a booklet without sticker-seal and do not accept an open booklet.
   (ii) **Tally the number of pages and number of questions in the booklet with the information printed on the cover page. Faulty booklets due to pages/questions missing or duplicate or not in serial order or any other discrepancy should be got replaced immediately by a correct booklet from the invigilator within the period of 5 minutes. Afterwards, neither the question booklet will be replaced nor any extra time will be given.**
4. Read instructions given inside carefully.
5. One page is attached for Rough Work at the end of the booklet before the Evaluation Sheet.
6. If you write your name or put any mark on any part of the Answer Sheet, except for the space allotted for the relevant entries, which may disclose your identity, you will render yourself liable to disqualification.
7. You have to return the Test booklet to the invigilators at the end of the examination compulsorily and must not carry it with you outside the Examination Hall.
8. **Use only Blue/Black Ball point pen.**
9. **Use of any calculator or log table etc. is prohibited.**
10. **There is NO negative marking.**

परीक्षार्थियों के लिए निर्देश

1. पहले पृष्ठ के ऊपर नियत स्थान पर अपना रोल नम्बर लिखिए।
2. लघु प्रश्न तथा निबंध प्रकार के प्रश्नों के उत्तर, प्रत्येक प्रश्न के नीचे या प्रश्नों के बाद में दिये हुये रिक्त स्थान पर ही लिखिये।

   इसके लिए कोई अतिरिक्त कागज का उपयोग नहीं करना है।
3. परीक्षा प्रारम्भ होने पर, प्रश्न-पुस्तिका आपको दे दी जायेगी। पहले पाँच मिनट आपको प्रश्न-पुस्तिका खोलने तथा उसकी निम्नलिखित जाँच के लिए दिये जायेंगे जिसकी जाँच आपको अवश्य करनी है :
   (i) प्रश्न-पुस्तिका खोलने के लिए उसके कवर पेज पर लगी सील को फाड़ लें। खुली हुई या बिना स्टीकर-सील की पुस्तिका स्वीकार न करें।
   (ii) **कवर पृष्ठ पर छपे निर्देशानुसार प्रश्न-पुस्तिका के पृष्ठ तथा प्रश्नों की संख्या को अच्छी तरह चैक कर लें कि ये पूरे हैं। दोषपूर्ण पुस्तिका जिनमें पृष्ठ/प्रश्न कम हों या दुबारा आ गये हों या सीरियल में न हों अर्थात किसी भी प्रकार की त्रुटिपूर्ण पुस्तिका स्वीकार न करें तथा उसी समय उसे लौटाकर उसके स्थान पर दूसरी सही प्रश्न-पुस्तिका ले ले। इसके लिए आपको पाँच मिनट दिये जायेंगे। उसके बाद न तो आपकी प्रश्न-पुस्तिका वापस ली जायेगी और न ही आपको अतिरिक्त समय दिया जायेगा।**
4. अन्दर दिये गये निर्देशों को ध्यानपूर्वक पढ़ें।
5. उत्तर-पुस्तिका के अन्त में कच्चा काम (Rough Work) करने के लिए मूल्यांकन शीट से पहले एक पृष्ठ दिया हुआ है।
6. यदि आप उत्तर-पुस्तिका पर अपना नाम या ऐसा कोई भी निशान जिससे आपकी पहचान हो सके, किसी भी भाग पर दर्शाते या अंकित करते हैं तो परीक्षा के लिये अयोग्य घोषित कर दिये जायेंगे।
7. आपको परीक्षा समाप्त होने पर उत्तर-पुस्तिका निरीक्षक महोदय को लौटाना आवश्यक है और इसे परीक्षा समाप्ति के बाद अपने साथ परीक्षा भवन से बाहर न लेकर जायें।
8. **केवल नीले/काले बाल प्वाईंट पैन का ही इस्तेमाल करें।**
9. **किसी भी प्रकार का संगणक (कैलकुलेटर) या लाग टेबल आदि का प्रयोग वर्जित है।**
10. **गलत उत्तर के लिए अंक नहीं काटे जायेंगे।**

SANSKRIT

संस्कृत

PAPER—III

प्रश्नपत्रम् - III

NOTE: **This paper is of two hundred (200) marks containing four (4) sections. Candidates are required to attempt the questions contained in these sections according to the detailed instructions given therein. All questions should be attempted in Sanskrit language.**

सूचना :- अस्य प्रश्नपत्रस्य द्विशतम् (200) अङ्काः सन्ति। प्रश्नपत्रमिदं चतुर्षु खण्डेषु विभक्तमस्ति। सर्वेषां प्रश्नानामुत्तरं संस्कृतभाषायामेव देयम्। परीक्षार्थिभिःपृथङ् निर्दिष्ट विशेषसूचनानुसारं खण्डान्तर्गतप्रश्नाः समाधेयाः।

खण्डः – I

सूचनाः - **अस्मिन् खण्डे निम्नलिखितं गद्यभागम् आश्रित्य पञ्च (5) प्रश्नाः सन्ति। एकैकस्य प्रश्नस्य प्रायशः त्रिंशत् (30) शब्दात्मकम् उत्तरं देयम्। एकैकस्य प्रश्नस्य कृते पञ्च (5) अङ्काः सन्ति।** **(5X5 =25 अङ्काः)**

अस्ति उज्जयिन्यां माधवो नाम विप्रः। तस्य ब्राह्मणी प्रसूता। सा बालापत्यस्य रक्षार्थं ब्राह्मणमवस्थाप्य स्नातुं गता। अथ ब्राह्मणाय राज्ञः पार्वणश्राद्धं दातुं आह्वानमागतम्। तच्छ्रुत्वा ब्राह्मणः सहजदारिद्र्यात् अचिन्तयत् – 'यदि सत्वरं न गच्छामि तदा तत्रान्यः कश्चिच्छ्राद्धं ग्रहीष्यति। यतः –

आदानस्य प्रदानस्य कर्तव्यस्य च कर्मणः।

क्षिप्रमक्रियमाणस्य कालः पिबति तद्रसम्।।

किन्तु बालकस्यात्र रक्षको नास्ति। तत्किं करोमि। यातु। चिरकालपालितमिमं नकुलं पुत्रनिर्विशेषं बालकरक्षार्थं व्यवस्थाप्य गच्छामि'। तथा कृत्वा गतः। ततस्तेन नकुलेन बालकसमीपमागच्छन् कृष्णसर्पो दृष्ट्वा व्यापादितः खण्डितश्च। ततोऽसौ नकुलो ब्राह्मणमायान्तमवलोक्य रक्तविलिप्तमुखपादः सत्वरमुपगम्य तच्चरणयोः लुलोठ। ततः स विप्रः तथाविद्यं तं दृष्ट्वा बालकोनेन खादित इत्यवधार्य नकुलं व्यापादितवान्। अनन्तरं यावदुपसृप्यापत्यं पश्यति ब्राह्मणस्तावत् बालकः सुस्थः सर्पश्च व्यापादितस्तिष्ठति। ततः तमुपकारकं नकुलं निरीक्ष्य भावितचेताः स परं विषादमगमत्।

1. ब्राह्मण्याः पत्युः नाम किम्? सः कुत्र वसतिस्म?

2. राजाह्वानं लब्धः माधवः किमचिन्तयत्?

3. बालकरक्षार्थं माधवः कम् आयोजितवान्?

4. माधवः किमर्थं नकुलं व्यापादितवान् ?

5. गृहान्तर्भागे माधवः किमपश्यत् ?

खण्डः – II

सूचना :- अस्मिन् खण्डे पञ्चाङ्कपरिमिताः पञ्चदशप्रश्नाः सन्ति। एकैकस्य प्रश्नस्य प्रायशः त्रिंशत् (30) शब्दात्मकम् उत्तरं देयम्। (5X15 = 75 अङ्काः)

6. भवदधीतस्य पुरुषसूक्तस्य दार्शनिकतत्त्वं संक्षेपेण प्रतिपादयत।

7. पञ्चमहायज्ञान् नामग्राहं निर्दिश्य कथं तेषामनुष्ठानं क्रियत इति विचारयत।

8. वेदाङ्गेषु व्याकरणस्य स्थानं स्पष्टयत।

9. निर्दिष्टानामुपसर्गाणामर्थं लिखत –

(1) आ (2) अभि (3) निर् (4) अपि (5) प्र

10. नित्ये शब्दार्थसम्बन्धे – सावतरणं व्याख्यात।

11. अर्थपरिवर्तनकारणानि निर्दिशत।

12. प्रमालक्षणं विशदयत।

13. प्रकृत्तिः कथं नोपलभ्यते ?

14. सृष्टिविज्ञानमधिकृत्य पौराणिकपक्षमुपस्थापयत।

15. महाभारतस्य पर्वणां नामानि लिखत।

16. अर्थशास्त्रमनुसृत्य आन्वीक्षिक्याः स्वरूपं निरूपयत।

17. काव्यप्रकाशमनुसृप्य अपह्नुतेः लक्षणं सोदाहरणं विमृशत।

18. ''दण्डिनः पदलालित्यम्'' - इतिवचनं विशदयत।

19. अभिज्ञानशाकुन्तलस्य नामौचित्यं विमृशत।

20. अभाव-भेदान् सोदाहरणम् आलोचयत।

खण्डः – III

सूचनाः- **अस्मिन् खण्डे एकैकस्मिन् ऐच्छिकविषये पञ्च पञ्च प्रश्नाः सन्ति। एकम् ऐच्छिकं विषयं चित्वा अभ्यार्थिना तस्य पञ्च प्रश्नाः समाधेयाः। एकैकस्य प्रश्नस्य द्वादश (12) अङ्काः सन्ति, उत्तरं तावत् प्रायशः द्विशत (200) शब्दात्मकं लेखनीयम्।**

(12x5=60अङ्काः)

ऐच्छिकः – I

21. सूर्यसूक्तमनुसृष्य सूर्यस्य चारित्रिकं वैशिष्ट्यं प्रतिपादयत।

22. शिवसङ्कल्पसूक्ते मनसः स्वरूपं यथावर्णितं तथा स्वकीयपा गिरा विशदयत।

23. विधिस्वरूपमुल्लिख्य तस्य प्रकारभेदान् सोदाहरणं प्रदर्शयत।

24. ऋक्प्रातिशाख्यमनुसृष्य यम-सोष्म-स्वरभक्ति-समानाक्षर संज्ञानां लक्षणं सोदाहरणं निर्दिशत।

25. ''तिस्र एव देवताः'' इति नैरुक्तमतं व्याख्याय याज्ञिकानाम् आत्मवादिनाञ्च मतं वैशद्येन विवेचयत।

ऐच्छिकः – II

21. ससूत्रं समासप्रक्रियां लिखत –

(1) उपशरदम् (2) द्वियमनम् (3) युवजानिः (4) अर्थधर्मौ

22. ससूत्रं परस्मैपदं साधयत –

(1) प्रवहति (2) परिमृष्यति (3) अनुकरोति (4) उपरमति

23. ससूत्रम् आत्मनेपदं साधयत –

(1) शेते (2) निविशते (3) आदत्ते (4) संतिष्ठते

24. सोदाहरणं सूत्रार्थं निर्दिशत –

(1) वोपसर्जनस्य (2) गोरतद्धितलुकि

(3) तृतीया तत्कृतार्थेन गुणवचनेन (4) नस्तद्धिते

25. शब्दब्रह्मण: शक्ती: स्पष्टयत।

ऐच्छिकः – III

21. पक्षता-लक्षणं सविस्तरमालोचयत।

22. यजेतेत्यत्र अस्त्यंशद्वयम् – आलोच्यताम्।

23. सांख्यानुसारं सृष्टिक्रम: प्रदर्शनीय:।

24. अध्यासस्य लक्षणं किम्, तथा अध्यासविषयकानि अन्यमतानि कानि?

25. बौद्धानाम् अपोह-सङ्कल्पना आलोचनीया।

ऐच्छिकः – IV

21. ‘उपकारकत्वादलङ्कार: सप्तममङ्गम्’ – यथाग्रन्थं स्पष्टयत।

22. ‘कविव्यापारवक्रत्वप्रकारा: सम्भवन्ति षट्’ – के ते? विशदयत।

23. लक्षणावृत्ते: स्वरूपं तद्बीजञ्च दर्शयत।

24. गुणीभूतव्यङ्ग्यस्वरूपमुल्लिख्य तद्भेदान् नाम्ना निर्दिशत।

25. जगन्नाथमनुसृप्य मध्यमकाव्यस्य लक्षणमुल्लिख्य लक्ष्ये योजयत।

ऐच्छिकः – V

21. अशोकस्य मास्कि शिलाभिलेखनस्य (Maski Rock Edict) परिचयं प्रदत्त।

22. कनिष्ककालीन (वर्ष-3) संबद्ध सारनाथाभिलेखनस्य महत्त्वं निरूपयत।

23. स्कन्दगुप्तस्य गिर्नारशिलाभिलेखनस्थ साहित्यांशान् प्रस्तावयत।

24. चन्द्रस्य मेहरौली अयस्तम्बाभिलेखनस्य महत्त्वं प्रकाशयत।

25. महानाम्नः बोधगया अभिलेखनस्य प्राशस्त्यं देयम्।

खण्डः – IV

सूचनाः-- अस्मिन् खण्डे चत्वारिंशत् (40) अङ्कपरिमितः निबन्धात्मकप्रश्नः अस्ति। अधो निर्दिष्टविषयेषु एकमाश्रित्य प्रायशः (1000) सहस्रशब्दपरिमितम् उत्तरं देयम्।

(40X1= 40 अङ्काः)

26. ऐच्छिक - I

वेदव्याख्याने प्राच्यप्रतीच्यविदुषां मतसमीक्षणं क्रियताम्।

अथवा

वैदिकमन्त्रेषु प्रकृतिपूजनं स्वकीयया गिरा विमृशत।

ऐच्छिक - II

वेदाङ्गेषु शिक्षायाः स्थानं निर्दिश्य तत्र पाणिनीयशिक्षायाः महत्त्वं स्पष्टयत।

अथवा

तत्पुरुषसमासस्य अवान्तरभेदान् ससूत्रं सोदाहरणं लिखत।

ऐच्छिक - III

भारतीय-दर्शनानां सामान्य-परिचयो देयः।

अथवा

भारतीय दर्शनानुसारं पदार्थ-तत्व-विचारः कार्यः।

ऐच्छिक - IV

'ध्वनेरनुमानेऽन्तर्भाव' इति मतमुपन्यस्य तन्निराकशणे मम्मटोक्तयुक्तीः विशदयत।

अथवा

मम्मटादिकाव्यलक्षणनिराकरणपूर्वकं पण्डितराजाभिमतं काव्यलक्षणं विवृणुत।

ऐच्छिक - V

ब्राह्मीलिपेः आविर्भावमधिकृत्य विविधान् सिद्धान्तान् प्रस्तावयत।

अथवा

मौर्योत्तरकालीन अभिलेखानां महत्त्वं विशदयत।

FOR OFFICE USE ONLY							
Marks Obtained							
Question Number	Marks Obtained	Question Number	Marks Obtained	Question Number	Marks Obtained	Question Number	Marks Obtained
1		26		51		76	
2		27		52		77	
3		28		53		78	
4		29		54		79	
5		30		55		80	
6		31		56		81	
7		32		57		82	
8		33		58		83	
9		34		59		84	
10		35		60		85	
11		36		61		86	
12		37		62		87	
13		38		63		88	
14		39		64		89	
15		40		65		90	
16		41		66		91	
17		42		67		92	
18		43		68		93	
19		44		69		94	
20		45		70		95	
21		46		71		96	
22		47		72		97	
23		48		73		98	
24		49		74		99	
25		50		75		100	

Total Marks Obtained (in words) ....

(in figures) ....

Signature & Name of the Coordinator ....

(Evaluation) Date ....